

Bevezetés: Küzdelem a szabad sajtóért

A reformkor haladószellemű írói és politikusai már a reformországgyűlések idején erős harcot indítottak a bécsi cenzurarendeletek hatálytalanítása ellen és a szabad magyar sajtó érdekében. A XIX. század harmincas éveiben már kialakult Kölcsey és Wesselényi mögött a reformmozgalom új tömegbázisa: a haladó középnemesség és értelmiség. Az ő soraikba tartozik Ragályi Tamás, Borsod megye követe, aki az 1830-i országgyűlésen elsőként veti fel, hogy az országgyűlési tanácskozásokról kiadott napló nem ad megfelelő tájékoztatást, mert túl későn jelenik meg, akkor amikor az országgyűlést már bezárták. Nyomában egyre több felszólaló követelte az ülésekkel párhuzamosan megjelenő külön országgyűlési ujság kiadását, amely független lenne a cenzurától és csak az országgyűlés irányítása alatt állana, - írja Dezsényi Béla a magyar sajtó történetéről írott könyvében.

Amikor aztán 1832-ben újra megnyílik az országgyűlés, már a vita első napján felmerül az országgyűlési ujság ügye. Ebben a vitában szólal fel első ízben Kossuth Lajos. Fellépése sikert arat. Kölcsey és Wesselényi vele akarják szerkesztetni az országgyűlési ujságot.

Mialatt az országgyűlés hosszasan tanácskozott ujságjáról, Kossuth már meg is indította azt, de nem nyomtatott, hanem kéziratos formában. Ezzel új fejezetet nyitott a magyar ujság történetében: 1832 december 17-én megindította a kéziratos Országgyűlési Tudósításokat s ettől számítjuk a magyar ujság történetének harmadik nagy korszakát, amely 1848-ig a sajtószabadság kivívásáig tart. A magyar ujság történetének új korszaka ezuttal is Pozsonyban kezdődött s ezért diafilmsorozatunkat Pozsony látképének bemutatásával kezdjük.

1. Pozsony látképe a XIX. század első feléből. /Egykoru metszet nyomán./

2. A főrendi tábla és az alsótábla ülése az 1832-36-i országgyűlésen, Pozsonyban. /Egykoru rajzok/

A pozsonyi 1832-36-i országgyűlés nemcsak a magyar jobbágykérdés megoldásának vitáját jelentette, hanem a magyar sajtószabadság gyakorlati megvalósításának előtérbe kerülését is. Képünkön az alsó és a főrendi tábla üléséről készített egykoru metszeteket láthatjuk.

3. Wesselényi Miklós /Barabás kőrajza 1838-ból/

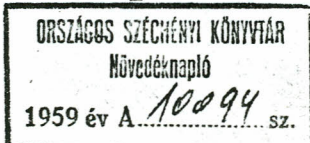
Wesselényi Miklós az 1832-36-i országgyűlésen Kölcseyvel egyetértésben követelte az országgyűlés tanácskozásairól egyidőben kiadandó közlemények megjelentetését s ezzel a sajtószabadságért folytatott küzdelem egyik harcaként emlegeti őt a sajtótörténet.

4. Kölcsey Ferenc

Kölcsey Ferenc, Szatmár megye követe, az 1832-i országgyűlésen Kossuth mellé állt és őt gondolta legalkalmasabbnak a szabad magyar ujság szerkesztői teendőinek ellátására.

9-757/262

- 1 -

5. Kossuth Lajos /Eybl könyomata nyomán/

Kossuth Lajos az 1832-i országgyűlés első vitanapján felvetette az országgyűlési ujság ügyét. Éles vitába keveredett Andrassy György tornai követel, aki az ujságról folyó tárgyalásokat vezette és aki rágalmazó hírek alapján "gyanusnak" nyilvánította Kossuthot és helyette Bertha Sándort és Munkácsi Jánost ajánlotta az országgyűlési tudósítások szerkesztőiül. A nemesek nem tudták összegyűjteni a napló kiadására szükséges 346 forintot s így az ügy megbukott. De Kossuth ekkor már cselekedett és kéziratban megjelentette az Országgyűlési Tudósításokat.

6. Az Országgyűlési Tudósítások egy oldala

Kossuth a rendi országgyűlés segítsége nélkül indította meg az Országgyűlési Tudósításokat. 1832. december 17-től 1836 május 15-ig, a hosszú országgyűlés bezárásáig 314 számot adott ki. Kossuth a maga módján rövidítve jegyezte le az üléseken elhangzottakat és jegyzeteiből készítette el a fogalmazványt, majd lelkes diákokkal, jurátusokkal leíratta a szükséges mennyiségben. Az első évben mintegy 25, a másodikban 40 irnokot foglalkoztatott. 1833 tavaszán 40, őszén már 72 példányban készültek a tudósítások. Az előfizetési díj havi 10 forint volt, de ebből Kossuthnak nemcsak a másolási költségeket kellett fizetnie, hanem társának, Orosz Józsefnek tiszteletdíját is.

Az Országgyűlési Tudósítások pusztán megjelenése is igen nagy hatása volt. Azt az országgyűlést kísérte végig, amelynek évekre nyúló tárgyalásaiban először nyilatkozott meg a haladó középneemesség reformszelleme - állapítja meg Dezsényi Béla. Kossuth ujságjában a vitáknak nemcsak tartalma, hanem szelleme is tükröződött. A beszédek kommentálására, véleményének kimondására különösen a kéziratban ujság "toldalékai" adtak alkalmat. Ezekben a "toldalékok"-ban Kossuth saját véleményét írta le agitativ formában. Ezek voltak a Pesti Hírlap későbbi nagyhatású vezércikkeinek előfutárai.

7. A Törvényhatósági Tudósítások egy oldala

Amikor az országgyűlést berekesztették, Kossuth folytatta kéziratban ujságját "Törvényhatósági Tudósítások" címmel. 1836 május 15-én, amikor országgyűlési beszámolóit lezárta, már szét is küldte előfizetőinek a jelentést új lapjának megindításáról. Bejelentette, hogy a megyegyűlések tanácskozássairól szándékozik ugyanolyan beszámolókat közzétenni, mint eddig az országgyűlésről. A Törvényhatósági Tudósítások anyagát Kossuth nem egyetlen helyről, hanem az ország legkülönbözőbb vidékeiről gyűjtötte össze. A pesti "kancelláriában", szerkesztőségben lelkes leírók dolgoztak és ezek munkáját segítették a megyékben szerkesztését dolgozó levelezők. A tudósításokat Kossuth ellenzéki barátai írták. Kossuth lelkes nyíltsággal hangoztatta ellenzéki meggyőződését és így Bécs még veszélyesebbnek vélte ezt a kiadványt, mint elődjét, Dezsényi Béla írja, hogy Metternich titokban előfizetett a Tudósításokra és minden számot lefordított magának. A kamarilla nemsokára támadást indított a kéziratban ujság ellen és 1837 május 5-én erős katonai őrzőerő hatolt be Kossuth lakásába és a törhetetlen ellenzéki politikust a budai vár börtönébe hurcolta. Hosszu pereskedés után Kossuthot 4 évi börtönre ítélték és Tudósításait betiltották.

8. Széchenyi István, a Jelenkor alapítója. /Amerling festménye nyomán/

Széchenyi István érezte a nyomtatott lap hiányát és éppen ezért szerkesztőt keresett egy általa megindítandó ujság számára. Kisfaludy Károlyt szemelte ki szerkesztőiül, majd annak korai halála után Vörösmartyra esett a választása. A technikai szerkesztés munkáját Helmezy Mihályra bízta. Széchenyi lapja, a Jelenkor 1832 január 4-én indult. Először Landerer nyomdájában állították elő, majd 1835-ben Esztergomban, végül 1838-tól kezdve a pesti Trattner nyomda készítette a lapot.

9. Széchenyi Jelenkor című lapjának első száma

Széchenyi Jelenkor-a a magyar lapok közül elsőként közölt bankgazdasági vonatkozású adatokat. A lap rendszeresen közölt híreket a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludi Társaság működéséről, a Lánchíd terveiről, a Vaskapu szabályozásáról stb. Segédszerkesztője Csató Pál volt, majd 1837-től 42-ig Nagy Ignác. Nagy Ignác írta a lapba az első pesti életképeket, beszámolókat a város mindennapi életéről, ismertebb alakjairól. Ezek voltak a magyar hírlapirodalomban a tárcarovat ősei.

10. Trattner János, a pesti nyomdaipar egyik megalapozója

A Jelenkort és a reformkor sok más kiadványát a pesti Trattner-nyomdában állították elő. Képünkön Trattner János Tamást láthatjuk, aki megalapította Pest első nagyszabású nyomdáját és könyvkiadó vállalatát. Trattner János Tamás lelkesen támogatta az írókat és szerkesztőket. Ő volt az első pesti kiadó és nyomdász, aki rendszeresen kezdett tiszteletdíjat fizetni az íróknak. Trattner nyomdájában használták először Pesten az 1814-ben feltalált gyorsajtót. A Jelenkort is gyorsajtón nyomták 1839-től kezdve. Ugyancsak a Jelenkorról vezetik be a magyar ujság történetében először az ivrét alakot és a háromhasábos tördelést. Ezt a formát vette át később a Pesti Hirlap is, amelyet Kossuth kiszabadulása után hívott életre.

11. Szedőmunkás a XIX. század első feléből

Trattner nyomdájában használták először a gyorsajtót s ugyancsak ott alkalmazták azokat az új betűtipusokat, amelyeket Trattner a Jelenkor szedéséhez beszerzett. Képünkön egy XIX. század első feléből származó rajz alapján bemutatjuk az akkori szedőmunkást. Trattner nyomdájában alkalmazták először az ivrétet az ujságok kiadásában. A Jelenkor már ivrét alakban jelent meg. Ezt a formát vette át a Pesti Hirlap is, amelyet Kossuth hívott életre.

12. A Pesti Hirlap első száma

Kossuth 1840 májusában szabadult a börtönből és 1840 nyarán már tárgyalt az ellenzék vezéreivel egy új lap indításáról. A lap-engedélyt a bécsi kormány befolyásos embere, Landerer Lajos kapta meg. Kossuth csodálkozott legjobban, amikor Landerer Lajos az új lap szerkesztésére őt kérte fel. Metternich, aki támogatta Landerert, azt hitte, hogy így megnyerheti magának Kossuthot - írja Dezsényi Béla. Minderről Kossuth 1840-ben még nem tudott s így nem volt oka arra, hogy Landerer ajánlatát visszautasítsa. Elvállalta a lap irányítását és így a Pesti Hirlap 1841 január 2-án megjelent. A Pesti Hirlap első számán megállapíthatjuk az egykoru ujságokkal szemben bevezetett újításokat: A lap élén eddig nem ismert új írásmű olvasható: a vezércikk, majd a tárcaszerűen írt fővárosi híryanag. Kossuth egyébként is a lapot két fő-részre tagolta: az első: "Magyarország és Erdély", a második: "Külföldi Napló" című. Újdonság volt a lap szerkesztésében az is, hogy Kossuth előre elkészített terv szerint állított össze minden számot és nem bízta a levelezők, a tudósítók által beküldött anyag szeszélyére a lap tartalmi alakulását. A vezércikkek legnagyobb részét, számszerint 216-ot maga Kossuth írta. A "fővárosi újdonságok" című rovat Frankenburg Adolf munkálkodása idején volt a legsikerültebb, a legszínesebb. Következő képünkön bemutatjuk még a Pesti Hirlap egyik 1844-beli számát, amelyen még jobban látható a lap tartalmi tagoltsága.

13. A Pesti Hirlap 1844-ik évi január 4-i száma

A lap első hasábjára pontosan felsorolja a tartalmat. A Pesti Hirlappal egyidőben még három politikai ujság jelent meg Pesten: a Világ, a Hirnök és a Jelenkor. Ehhez kapcsolhatjuk az ötödik lapot, amely 1840-ben Nemzeti Ujság címmel jelent meg. Ezt láthatjuk a következő képen.

14. A Nemzeti Ujság 1842. évi 1. száma

A Világ és a Hirnök a konzervatív főnemeselek, illetőleg a kormány kezében voltak és azok támogatásával éltek. A Jelenkor hovatovább Széchenyi orgánusává vált. Ezekon kívül, illetőleg a Pesti Hirlapon kívül, 1840-ben jelent meg az ötödik pesti politikai ujság, melyet képünk ábrázol: a Nemzeti Ujság. A Nemzeti Ujság özvegy Kulcsárné lapja volt, aki az egykori Hazai és Külföldi Tudósítások címét Nemzeti Ujságra változtatta. Ez az ujság a marai főnemesség és a kormány lapja volt, s mint ilyen hevesen támadta a Pesti Hirlapot. Kossuth távozását a Pesti Hirlaptól azonban nem ezek a támadások idézték elő, hanem Landerer két színüségé és csalárdsága: nem teljesítette Kossuthnal szemben vállalt kötelezettségeit s így Kossuth 1844-ben megvált a Pesti Hirlaptól.

15. Szalay László /1813-1864/, a Pesti Hirlap szerkesztője Kossuth távozása után

Kossuth lemondása után a Pesti Hirlap szerkesztőjéül Landerer Szalay Lászlót hívta meg. Szalay László maga is az ellenzékhez tartozott. Szalay László centralista csoportot alakított a lap köré, amelynek tagjai között ott látjuk: Eötvös Józsefet, Trefort Ágostont, Csengery Antalt, Szontagh Pált és Madách Imrét. Szalay szerkesztősége idején a lap túlzottan tudományos jellemű cikkekkel telt meg és maguk a vezércikkek is hosszú és alapos értékezésekké duzzadtak s így elvesztették a kapcsolatot a napi politikával. Szalay 1845 közepén megvált a szerkesztőségtől és helyét Csengery Antal foglalta el.

16. Csengery Antal /1822-1880/ a Pesti Hirlap harmadik szerkesztője

Szalay után Csengery Antal vette át a Pesti Hirlap szerkesztését. Csengery felhagyott a centralista tanok merev hirdetésével és rövid, friss cikkekkel tette élénkebbé a lapot. A lap 1847-től kezdve ismét az egységes ellenzék lapja lett. A lap második korszakában ott találjuk a cikkírók között Tánácsics Mihályt is. És aztán elkövetkeztek a dicsőséges 1848-as márciusi napok. A sajtószabadság megvalósulását is jelentették történelmünknek eme dicső napjai. Következő képeink során néhány dokumentummal idézzük emlékezetünkbe 1848 márciusát....

17. A szabad sajtó születésnapját jelképező kompozíció

18. Két Zichy-rajz a szabadság emlékére Petőfi versei alapján:

1. a Nemzeti dal...
2. Föltámadott a tenger.

19. A szabad sajtó, amelyen a Nemzeti dalt nyomták /A Petőfi Muzeumból/

20. Petőfi elszavalja a Nemzeti dalt a Nemzeti Muzeum előtt /Wazer egykoru könyomata/

21. Petőfi Sándor /Barabás Miklós kőrajza 1848-ból/

22. Egykoru rajz a Nemzeti Muzeum előtt 1848 március 15-én lefolyt népgyűlésről

23. Kossuth-emléklap március idusáról. /Hagenburg rézmetszete nyomán 1848-ból/

24. A Vahot Imre kiadásában megjelent Nemzeti dal Kálózdi János zenéjével

25. A 12 pont egykoru kiadása

26. A Nemzeti dal első kiadása Petőfi sajátkezű feljegyzésével és aláírásával

27. Táncsics diadalutja börtönből való kiszabadítása után. /Walzel könyomata 1848-ból/

28. Ujjongó tömeg fogadja a szabad sajtó első termékét 1848 március 15-én /Egykoru metszet/

29. Petőfi forradalmi lapja: a Március Tizenötödike

Március 19-én, négy nappal a forradalom kitörése és a sajtószabadság kivívása után napilapok indítottak a márciusi ifjak, amely már címében is programot képviselt: ez volt a Március Tizenötödike című napilap. A Március Tizenötödike külsejében is új valamennyi magyar elődjéhez képest. Olvasóival új kapcsolatba lépett, mert számainak nagyobb részét helyben, egyenként adták el és nem előfizetőknek. A lapot így hirdették: Kapható az Ellenzéki Körben a kulcsárnál, Fillinger ur kávéházánál /vagyis a Pilvaxban/ a pénztárnál s a város több felöltő helyén. Este pedig a Nemzeti Színház csarnokában." E lappal egyidőben jelennek meg nagyobb számban az ujságárusok Pest utcáin s árulják minden utcasarkon a lapot, mint "tavasszal az ibolyacsokrokat" - ahogy az egykoruk mondták...

A lap szerkesztője Pálffy Albert volt. "Nem kell táblabíró-politika!" - ez állt a lap minden számának címe alatt. A nagy napok döntő fontosságú eseményeiről nemcsak egy lap számolt be. Hetek alatt új meg új lapok indultak s ezek sorát a Munkások Ujságja nyitja meg...

30. Táncsics, a Munkások Ujságja megindítója és szerkesztője /Barabás kőrajza nyomán, 1848./

Alig két héttel a márciusi ifjuság lapja után, április 2-án indította meg Táncsics Mihály a Munkások Ujságját. Táncsics politikai programját a lap 15. számában tette közzé "Politikai hitvallásom" címmel. Programjának fontosabb pontjai: tökéletes jogegyenlőség, mindennemű urbéri viszonyok megszüntetése, tehát azoké is, amelyek a márciusi törvények után még megmaradtak, tétessék gát a szerfeletti vagyonszerzésnek, a munkásoknak adjanak módot a megélhetésre, az erőszakkal elvett legelők és szántóföldek kerüljenek vissza a parasztsághoz, a pártütők földjeit a nincstelen zsellérek és vitéz katonák kapják, legyen jogegyenlőségen alapuló országgyűlés, legyen a sajtó egészen szabad. Táncsics ezenkívül megfogalmazta a nyomdászok követeléseit és az ő agitációja folytán született meg az első kollektív szerződés.

31. A Munkások Ujságja első száma

Táncsics lapjának első számából 6000 példány jelent meg. Az előfizetők száma csak 850 volt, de igen sok példányt adtak el és ami maradt, azt Táncsics szétesztotta a vásárookra feljövő parasztek között.

A lap főbb rovatai a következők voltak: "Magyarország", "Külföldi Hírek", "Vidéki tudósítások, levelezés". Táncsics lapjában jelent meg először Petőfi: "Itt a nyilam..." című verse.

A Munkások Ujságja megjelenése idején a kormány is gondolt a néplapok kiadására. 1848 június 4-én indították útjára a Nép Barátja című néplapot, amelyet következő képünkön láthatunk.

32. A Nép Barátja című néplap Arany János versével

A Nép Barátja nemcsak magyar nyelven jelent meg, hanem németül, szlovákul, románul és horvátul is kiadták. A lapot Szeberényi Lajos szerkesztette. Petőfi is belső munkatársa volt a lapnak és több verse jelent meg abban. Arany János volt a társszerkesztője a Nép Barátjának. Ez közölte Sárossy Gyula forradalmi elbeszélő költeményét az Arany Trombitát. Arany János Vas Gereben mellett működött, mint társszerkesztő.

33. A Közlöny első számának cimfeje

A forradalmi kormánynak július 8-ig nem volt hivatalos lapja. Ezt a szerepet átmenetileg a Pesti Hirlap töltötte be, amelyben Szemere Bertalan belügyminiszter felkérésére "Hivatalos rovatot" nyitottak. A Pesti Hirlap csak rövid ideig töltötte be a hivatalos lap szerepét. Már április 28-án közölte, hogy a kormány hivatalos lapjának tervezését Bajza József-re bízta a belügyminiszter - írja Dezsényi Béla.

A terv csak július 8-án valósult meg és az akkor indult Közlöny szerkesztője nem Bajza lett, hanem Gyurmán Adolf, Kossuth egykori munkatársa a Pesti Hirlapnál. Nagy alakban jelent meg a lap /ugynevezett "regál iven", ahogy azt be is jelentette a szerkesztő/ és a hivatalos részen kívül, félhivatalos és nem hivatalos rovatokból állt. A Közlöny volt az egyetlen ujság, amely a szabadságharc végéig változatlanul fennmaradt. Amikor a kormány Pestre költözött, Kossuth elhatározta, hogy lapot indít, mert nem látta biztosítottak sem a Közlönyben, sem más sajtótermékben a politikai harc kellő propagálását. Kossuth tudta, hogy a kamarillával szemben nyíltan állást kell foglalnia és egy lapot kell indítania. Így jelent meg Kossuth Hirlapja.

34. Kossuth Hirlapjának első száma

Kossuth Hirlapjának első száma 1848 július 1-én jelent meg. A lap szerkesztője Bajza József volt. A lap cikkei elsősorban politikai tárgyak és csak igen kevés közleménye szépirodalmi tárgy. Féléves fennállása alatt csak két verset közölt a lap s ezek közül is az egyik Czuczor Gergely "Riadó"-ja volt.

35. Kossuth Hirlapjának 11. száma

Képünkön Kossuth Hirlapjának azt a számát láthatjuk, amelynek vezércikkében beszámol a szerkesztőség Kossuth híres július 11-i beszédének hatásáról. A lap vezércikkeit általában Kossuth írta, de ott láthatjuk a vezércikkírók névsorában Gyurmán Adolf, Ábrányi Emil, Hunfalvi Pál, Kolmár József, Toldy Ferenc, Révész Imre nevét is.

A lap igazi fénykora akkor volt, amikor bekövetkezett a szeptemberi fordulat s amikor Kossuth lemondott a miniszterségről és nyíltan a lap élére állt. Ekkor a lap előfizetőinek száma 5000 volt, vagyis a legnagyobb, amit 1848-ban magyar lap elért. Kossuth a lap főcéljául a nemzeti függetlenség védelmét tűzte ki. Ezt a célt szolgálta az Egyenlőség társulat, a nemesi radikálisok csoportja Madarász László vezetésével.

36. Madarász László arcképe és aláírása

Madarász László a nemesi radikálisok vezére volt. A választások után ugyanis a márciusi fiatalok politikájának tengelyébe a nemzeti függetlenség védelme került. Hozzájuk csatlakozott a nemzetgyűlési harcokban kialakult ellenzék, a nemesi radikálisok s ennek a csoportnak volt a vezére Madarász László. A márciusi fiatalok és a nemesi radikálisok egyesüléséből keletkezett az Egyenlőségi Társulat, amely a megelőző klubokat, a Márciusi, majd a Demokratikus Klubot is magába olvasztotta. Az Egyenlőségi Társulat programját maga Petőfi szerkesztette s ezt a programot közölte a Reform című lap július 2-i száma.

37. A Reform címoldala

A Reform Zerffy és Nádaskay lapja volt és 1848 augusztus 6-án beleolvadt a Madarász László és Madarász József szerkesztette Nép-Élembe.

38. A Nép-Élem 1848 július 5-i száma

A Nép-Élem külső megjelenésében is az egyik tekintélyes 48-as ujság volt. Politikáját a nemzetgyűlési vitákra koncentrált s programjának radikaliz-

musa tulszárnyalta a Március Tizenötödike forradalmiságát is. Madarászékát 1848 szeptembere után mind erősebben támadta a megalkuvók csoportja, sőt a radikálisok hatásának ellensúlyozására, a békepárt 1849 február 22-én megindította az Esti Lapokat.

39. Az Esti Lapok első száma

Az Esti Lapok személyeskedő hangon támadta a radikálisokat s ezzel még jobban kihívta maga ellen a baloldali politika híveinek ellentámadásait. Az Esti Lapokkal szemben a baloldali politikát - a Március Tizenötödike mellett - Madarász hetenkint háromszor megjelenő ujságja, a Debreceni Lapok képviselte. Megindult a békepárt és a radikális sajtó harca. A harcban új lapok jelentek meg s ezek közül megemlítjük a Respublicat, amelyet a következő képen láthatunk.

40. A Respublica címfeje

A Respublica június 17-én jelent meg. Szerkesztője Erdélyi János, a költő és népdalgyűjtő volt. A lap Szemere Bertalan irányítása alatt jelent meg és tulajdonképpen a békepárt érdekeit szolgálta. Nem sok szám jelent meg belőle, mert július 9-én meg is szűnt. A békepárttal szemben a radikálisok Kossuth Hírlapjának folytatásaként Futár címmel indítottak lapot.

41. A Futár egyetlen száma

A Futárból egy szám jelent meg: 1849 július 1-én. Bajza szerkesztette a lapot s ez volt a nagy író-szervezőnek utolsó irodalmi ténykedése. A nagy költő, ujságíró, szerkesztő és színházigazgató Világos után buskomor lett s haláláig buskomor maradt.

A Futár után 1849-ben, Világos előtt még csak egy ujság jelenik meg Pesten, a rövidéletű "Forradalom" című lap. Akkor már gyorsan peregtek a történelmi események. Június 11-én Wussin osztrák őrnagy vezetésével bevonultak az első megszálló csapatok Pestre. Bem hősiiesen harcol Erdélyben, de minden hiába. Bemről szólva itt említjük meg, hogy a nagyszerű hadvezér még 1848 decemberében utjára indította a Honvéd című lapot, amely valamennyi hadi és tábori ujság közül a legjelentősebb volt.

1849-el lezárult a magyar sajtó történetének egy újabb korszaka. Végezetül egy fotómontázst közlünk a szabadsajtó termékeiről.

42. A szabadsajtó termékei /Fotómontázs/

Fotómontázsunk a szabadsajtó termékeit mutatja be. Ezzel le is zárjuk a magyar sajtó történetének a korszakát. 1849-el azonban nemcsak egy dicső korszak zárult le a magyar sajtó történetében, hanem megkezdődött egy olyan időszak is, amelyet történelmünk méltán nevez "az önkényuralom korának". Ezzel foglalkozik diafilmünk következő részének első fele.

